

УДК 338.43.01:339.13:636

В. М. Ходаківський,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,
Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ СКЛАДОВОЇ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В СУЧАСНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

V. Khodakivskyi,
Ph.D., assistant professor of business economics, Zhytomyr National Agro-ecological University, Zhytomyr

PROBLEMS ACTIVATION OF BUSINESS COMPONENT OF LIVESTOCK IN THE PRESENT MARKET ENVIRONMENT

У статті проаналізовано розвиток сільськогосподарського підприємництва та встановлені його перспективи. Охарактеризовано сучасну структуру валового виробництва продукції тваринництва за категоріями господарств України. Вказано на необхідність динамічного розвитку галузі тваринництва. Виділено проблеми розвитку підприємництва в галузі тваринництва України. Вказано на значущість ролі державної підтримки в процесах розвитку тваринницького підприємництва. Надано рекомендації щодо поліпшення економічних умов функціонування тваринницького комплексу малих сільськогосподарських підприємств на підприємницькій основі.

The article analyzes the development of agricultural entrepreneurship and establishing its prospects. Characterized modern structure of gross livestock production by category of Ukraine. The necessity of dynamic development of the livestock industry. Highlighted problems of entrepreneurship in the field of animal Ukraine. Specified on the importance of the role of state support for the development of livestock business. Recommendations to improve the economic conditions of livestock complex functioning of small farms in business basis.

Ключові слова: підприємництво, тваринництво, ефективність, валове виробництво, проблеми функціонування, динамічний розвиток, рекомендації, поліпшення функціонування.

Key words: business, animal, efficiency, total production problems functioning, dynamic development, the recommendations improve functioning.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ринкові перетворення в економіці України потребують принципово нових підходів до розвитку аграрного сектора, його подальшої трансформації, мають ґрунтуватися на глибокому аналізі і врахуванні всіх чинників, які можуть вплинути на ефективність сільськогосподарського виробництва та реалізацію стратегічних цілей усіх суб'єктів галузі. Результатами реформування вітчизняної економіки, зокрема сільського господарства, стали поява нових організаційно-правових форм господарювання, значна диференціація їх типів, зростання

чисельності суб'єктів ринку та подрібнення виробництва. Разом із неадаптованою до умов ринкової економіки аграрною політикою це спричинило значні проблеми в розвитку сільського господарства і села.

Мале підприємництво сьогодні виступає рушійною силою розвитку вітчизняної економіки. Упродовж останніх років саме суб'єкти малого підприємництва перебувають у центрі політичної та економічної уваги державних і місцевих органів влади, є предметом різноманітних програм соціально-економічного розвитку. Зростає кількість малих підприємств, чисельність працездатного населення, зайнятого у сфері малого підприємництва, їх частка на ринку. В сучасних умовах функціонування аг-

рарного сектору, як показує досвід розвинених країн, ефективність виробництва продукції тваринництва та ринку молока і м'яса значною мірою залежать від рівня державної підтримки підприємницької складової в галузі тваринництва. Її результативність впливає на прибутковість галузі, структуру та обсяги виробництва продукції тваринництва, міжгалузеві, господарські й міжгосподарські відносини, створення стабільних економічних, правових, соціальних і екологічних умов для розвитку м'ясо-молочного продуктового комплексу, задоволення потреб населення в життєво необхідних продуктах харчування за соціально доступними цінами, нарощування експортного потенціалу галузі та розширення географії продажу м'ясо-молочної продукції в різних регіонах світу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проблема розвитку малого підприємництва в сільському господарстві знайшла широке відображення в зарубіжній економічній літературі, зокрема в працях Х. Ансоффа, Ф. Візера, Дж. Мілля, П. Друкера, Н. Єрмоленкова, Є. Бем-Баверка, С. Кайманова, С. Кветковського, А. Кисельова, В. Корольова, А. Маршала, М. Новакова, Н. Скворцова, С. Сісмонді, Ф. Хаєка, Й. Шумпетера. Їй приділяли увагу такі видатні вітчизняні вчені, як В. Левитський, К. Воблий, М. Вольський, С. Десницький, І. Вернадський, Г. Осадчий та ін. Виникнення, функціонування і розвиток малого підприємництва в галузі стали предметом дослідження сучасних вітчизняних економістів-аграрників — Ю. Губені, Ф. Горбоноса, Т. Дудара, В. Зіновчука, В. Липчука, Ю. Лупенка, М. Маліка, С. Реверчука, П. Саблука, Г. Черевка. Проте динамічні зміни умов проживання та господарювання на селі і в сільському господарстві вимагають постійного вдосконалення основних характеристик розвитку методологічних засад і практики функціонування сільськогосподарських підприємств. Зокрема все більшої уваги потребує вирішення проблем, пов'язаних зі створенням малих агропідприємств, обґрунтуванням стратегій їх подальшого розвитку, пошуком ринкових ніш і позиціонуванням у них, використанням ринкових інструментів підтримки малого підприємництва на різних рівнях. Наукові праці цих вче-

них відіграють дуже важливу роль у розробці теоретико-методологічних і прикладних проблем становлення ринку продукції тваринництва в регіонах. Але проблеми підприємництва в галузі тваринництва набувають нових рис і потребують вирішення, адже від стану розвитку регіонального м'ясо-молочного продуктового комплексу в нових умовах господарювання залежить надійне забезпечення населення країни продуктами харчування.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Розвитку малого підприємництва в сільському господарстві є досить широким та багатогранним. Метою даної статті є оцінювання забезпеченості ресурсами малого підприємництва в сільському господарстві України та виявлення чинників, які впливають на розвиток малого сільськогосподарського підприємництва в галузі тваринництва; обґрунтування необхідності державної підтримки галузі тваринництва та виділення основних напрямів підтримки та механізму її реалізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Розвиток підприємництва, зокрема й малого, супроводжується підвищенням ефективності виробництва, покращанням якості продукції, культури обслуговування та має важливе суспільне значення. Саме малі підприємства сприяють створенню нових робочих місць, впровадженню науково-технічного прогресу у виробництво, інвестиційному та інноваційному процесам. Успіх ринкових перетворень в АПК значною мірою визначається тим, як вдається реалізувати потенціал малого підприємництва.

Слід зазначити, що підприємницька діяльність в усіх випадках пов'язана з ризиком, який зростає в умовах економічної невизначеності, нестабільності та недосконалого правового захисту інтересів підприємництва й споживачів. Необхідно ретельніше підходити до визначення економічних позицій ефективної роботи підприємницьких організацій вже на першому етапі, тобто до реєстрації її в органах місцевої влади.

Малі підприємства характеризуються передусім сильною еластичністю в пристосуванні до мінливих умов ринку. Тим самим вони мають вирішальне значення для розвитку економіки. Саме вони створюють конкуренційність на внутрішньому та міжнародному ринках. Основ-

Таблиця 1. поголів'я великої рогатої худоби в Україні за категоріями господарств (2010–2014 рр.)

Показник	Рік					2014 р. до 2010 р., у %
	2010	2011	2012	2013	2014	
Господарства усіх категорій						
Велика рогата худоба (тис. голів)	4827	4494	4426	4646	4534	93,9
у т. ч. корови	2737	2631	2582	2554	2509	91,7
Сільськогосподарські підприємства						
Велика рогата худоба (тис. голів)	1627	1526	1511	1507	1438	88,4
у т. ч. корови	605	589	584	575	565	93,4
У тому числі фермерські господарства						
Велика рогата худоба (тис. голів)	98	95	103	110	112	114,3
у т. ч. корови	37	37	40	41	45	121,6
Господарства населення						
Велика рогата худоба (тис. голів)	3200	2968	2915	3139	3096	96,8
у т. ч. корови	2132	2042	1998	1979	1944	91,2

Джерело: розраховано автором за даними статистичного щорічника України.

ним критеріальним показником, на основі якого підприємства різних організаційно-правових форм належить до суб'єктів малого підприємництва, є насамперед середня чисельність працівників, зайнятих за звітний період на підприємстві. Згідно з Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності", до числа малих підприємств почали належати підприємства із середньообліковою кількістю персоналу до 50 осіб, обсягом валового доходу за рік не більше 70 млн грн. [1, с. 210–213].

Дослідження підтверджують, що найпоширенішими організаційно-правовими формами підприємництва є індивідуальне, партнерське і корпоративне. Кожне з них має свої організаційні особливості у виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції, фінансовій діяльності, взаємовідносинах із податковими органами. Результати підприємницької діяльності в сільському господарстві, залежать передусім від об'єктивних обставин, кліматичних умов, що формує особливості організації праці і виробництва. Підприємці, які працюють у сільському господарстві, мають меншу свободу вибору, проте вищий ризик порівняно з іншими видами підприємницької діяльності, що накладає свої особливості не тільки на діяльність підприємств, а й на їх взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання.

Дослідження підтверджують динамічність розвитку малого підприємництва в Україні за 2010–2014 рр. Особливо показовим цей процес є в галузі тваринництва, де відбулося зростання кількості малих підприємств. Значно зросла кількість малих підприємств, які займаються змішаним виробництвом, тобто з одночасним виробництвом продукції рослинництва і тваринництва. Такі зміни в кількості малих підприємств є характерною реакцією галузі і сільського на-

селення на зміни в економічних умовах господарювання та на кон'юнктуру ринку сільськогосподарської продукції. Простежуються значні зміни темпів росту малого підприємництва за досліджуваний період (табл. 1).

У значній мірі сфера тваринницького підприємництва в 2010–2014 рр. розвивалася за рахунок невеликих за розмірами підприємств (фермерських господарств) при збільшенні кількості ВРХ на 14,3 %. Натомість зниження рівня виробництва галузі тваринництва за 2010–2014 рр. зафіксовано в сільськогосподарських підприємствах на 11,6 % (щорічний темп падіння — 2,3 %), що є вкрай негативною тенденцією. Саме тому, розвиток тваринницької галузі України безпосередньо залежить від розвитку підприємницької сфери сільськогосподарського виробництва в системі сталого сільського розвитку. Більше того, великі сільськогосподарські підприємства, на даний час, незацікавлені в виробництві низькорентабельної тваринницької продукції, тому чекати наповнення сегментів ринку даними виробниками в найближчому майбутньому не варто [5].

Одним з найважливіших показників ефективності виробництва продукції тваринництва є рівень валової продукції галузі (табл. 2). За даними статистичної інформації в Україні обсяг валової продукції галузі тваринництва в період 2010–2014 рр. зростав. Але дані показники мають відносний рівень вірогідності, оскільки не враховують реальний рівень інфляції, який спричинив значне зростання рівня цін. Разом з тим, дані чітко вказують про темпи розвитку підприємництва в фермерських господарствах України. За досліджуваний період обсяг валової продукції зріс майже в 6,3 раза, тоді як аналогічний показник зростання в сільськогосподарських підприємствах склав лише 95,8 % (в значній мірі за рахунок процесів інфляції).

Таблиця 2. Валова продукція галузі тваринництва Україні за категоріями господарств (2010–2014 рр.)

Показник	Рік					2014 р. до 2010 р., у %
	2010	2011	2012	2013	2014	
Сільськогосподарські підприємства						
Продукція тваринництва (млн грн.)	17087,7	27276,3	28915,3	30953,1	33463,1	195,8
У тому числі фермерські господарства						
Продукція тваринництва (млн грн.)	221,9	458,3	1194,8	1268,0	1396,1	629,2
Господарства населення						
Продукція тваринництва (млн грн.)	48038,2	43056,1	42344,6	43069,3	43500,7	103,5

Джерело: розраховано автором за даними статистичного щорічника України.

Дуже важливо встановити чинники розвитку підприємництва. Очевидно, що з цією метою можуть бути запропоновані різні підходи. Передусім цілком прийнятним може бути так званий традиційний підхід, відповідно до якого такими чинниками є ресурсні можливості, тобто людські ресурси (демографічні), ресурси капіталу (майнові) і ресурси природного середовища, у тому числі землі — території. Нових підходів до традиційних чинників розвитку вимагають науково-технічний прогрес і процес трансформації економіки. Нам видається логічним прийняти чинники розвитку підприємництва. При цьому можна виділити наступні дві групи чинників:

— внутрішні (ендогенні) чинники — як початок, зародження ідеї зачаткування підприємницької діяльності. Тут можуть мати вплив різні імпульси, помисли, ідеї зі сторони, що штовхають конкретну особу до підприємництва;

— зовнішні (екзогенні) чинники передбачають створення відповідної ситуації, сприятливої для бізнесу. Це можуть бути добрі (значно сприятливіші) правові передумови, можливість належного фінансування чи одержання потрібних ресурсів і передусім поява нової потреби, яка може бути задоволена.

Необхідність ефективного використання засобів схиляє селян до такої діяльності, пошуку таких виробничих і організаційних форм розв'язку, які б нівелювали структурні обмеження (насамперед у межах родини і господарства). Можна стверджувати, що сільськогосподарське підприємство здатне функціонувати лише за наявності відповідних ресурсів: землі, праці, капіталу. Їх кількісний і якісний склад можуть як обмежувати виробничу діяльність, так і сприяти її розвитку. Процес приватизації земель в українському селі відбувається швидкими темпами. Усі земельні ділянки, які перебувають у користуванні сільських жителів, можна поділити на 4 категорії: присадибні ділянки, підсобні господарства, дачні ділянки, якими володіють міські жителі, земля у формі

"земельних часток" — паїв. Саме тому галузь тваринництва може бути ефективно пристосована до вище наведених умов виробництва [8].

Незважаючи на зниження обсягів виробництва молока і яловичини, як уже відмічалося, рівень рентабельності в сільськогосподарських підприємствах за 2014 рік порівняно з 2010 роком зріс: молока — на 0,9 % і яловичини — на 9,3 %, що стало результатом підвищення закупівельних цін на продукцію скотарства, а також виплата вітчизняним виробникам за рахунок бюджетних надходжень та спеціального режиму справляння ПДВ в галузі. Задля підтримки тваринницького підприємництва держава повертає лише 50 % податку на додану вартість за кожен літр молока, зданого на молокозаводи і за кожен кілограм яловичини, зданої на м'ясокомбінат [3].

За 2014 рік було змінено механізм підтримки виробників через нарахування податку на додану вартість, відповідно до якого сума ПДВ перераховувалася тільки до спецфонду держбюджету, а вже потім мала б спрямовуватися виробникам. Однак з 1 січня 2016 рік уряд вирішив відмовитися від змішаної схеми виплати компенсацій виробникам молока і яловичини за рахунок податку на додану вартість. За такого сприяння розвитку підприємництва в галузі тваринництва найближча перспектива буде гальмуватися порівняно з головними світовими виробниками.

З огляду на зазначене нинішня ситуація на ринку продукції скотарства потребує удосконалення системи державної підтримки даної галузі. Адже, маючи багатий природно-ресурсний потенціал, Україна порівняно із зарубіжними країнами займає досить низькі позиції як за обсягами виробництва продукції скотарства, так і за її рентабельністю. Тому на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що з метою розвитку вітчизняної галузі скотарства необхідно не лише планувати обсяги виробництва молока та яловичини, а й розробити принципово нову модель стимулювання діяльності товаровиробників, яка передбачала б: спрощен-

ня процедури вивільнення земельних ділянок та отримання дозволів на будівництво тваринницьких комплексів; створення системи забезпечення якості молока в усіх категоріях господарств; можливість мати доступну та надійну фінансово-кредитну підтримку.

Таким чином, надання державної підтримки має на увазі цілий спектр економічних дій, функцій, заходів за ринкових умов. Їх зміст та поширення масштабів визначаються, з урахуванням пропорції, яка поєднує ринкове саморегулювання і втручання держави на окремих етапах. Це є надзвичайно складним питанням, у вирішенні якого варто зважати на інтереси виробників, споживачів та держави. Для держави життєво важливо гарантувати забезпечення попиту на молоко і яловичину для стабілізації ринкової кон'юнктури. Неефективна діяльність у скотарстві може зумовити те, що держава не одержить необхідного обсягу важливих продуктів споживання власного походження, що в результаті порушить вимоги національної безпеки продовольчого забезпечення, підвищить ризикованість, пов'язану з нестачею продовольчих ресурсів або з іншими чинниками непоборного впливу [6, с. 93—96].

У результаті реалізації державної підтримки тваринницького підприємництва забезпечуватиметься економічний інтерес товаровиробників до збільшення обсягів виробництва, насамперед, відновлення поголів'я корів. Тобто зросте пропозиція на ринку продукції молока і яловичини. Проте це не означає, що матиме місце механічне зниження рівня ціни реалізації продукції скотарства, так як постійно відбуватиметься вплив чинників підвищення рівня собівартості. На нашу думку, є ще одна сфера підтримки державної ринкового типу розвитку досліджуваної галузі — є вирівнювання цінового диспаритету на аграрну і промислову продукцію. Вважаємо за необхідне впровадження системи комплексного та взаємопов'язаного підходу до одержання пропорційності цін, і не лише в аграрній сфері. Це формування єдиної цінової концепції для всіх галузей, що забезпечить єдину методологію її формування, та врахування дії об'єктивних законів, реалій, і при цьому — усунення суб'єктивізму, приватновласницьких і регіональних інтересів, містечкових і політичних невідповідностей.

Неодержання цих вимог і зумовлює ціновий диспаритет, формування яких в аграрній сфері відбувається стихійно та коливається навіть за місяцями одного року зі значною амплітудою, до того ж ці коливання несинхронні та непрозорі. Закономірно відбудеться форму-

вання і розширення попиту на харчові продукти. Однак для цього на період до 2017 року доцільно впорядкувати і запровадити систему заходів розширення платоспроможності населення за принципом: необхідна певна кількість продуктів — продукти є вільно доступними продажу — споживач має кошти щоб їх придбати. Тут має діяти закон попиту і пропозиції, який зумовлює узгодженість між обсягами виробництва продукції та попитом, а останній — з можливостями населення придбати товар. Отже, вирішення питання ефективного розвитку скотарства потребує значної фінансової підтримки, яка в Україні нижча порівняно з країнами з розвиненим сільським господарством. Особливо актуальними залишаються питання розробки комплексу заходів в тваринницькому підприємстві щодо: пом'якшення диспаритету цін і компенсації фінансових витрат сільськогосподарським товаровиробникам при придбанні енергоресурсів переважно за рахунок вітчизняного товарного виробництва, а також для активізації імпортозаміщення; зростання обсягів продукції рослинництва для задоволення зростаючого попиту на корми з боку вітчизняного скотарства; подолання вузьких місць у кадровому забезпеченні програм розвитку скотарства; створення ефективної системи наукових досліджень і інформаційного забезпечення, ухвалення економічних і технологічних рішень у сільському господарстві та переробній промисловості; вдосконалення інституціональних форм організації тваринництва, розвиток малого підприємництва [2].

Удосконалення розвитку підприємництва в галузі тваринництва має проводитися в трьох напрямках, які передбачають: прискорене нарощування поголів'я худоби, особливо маточного, забезпечення розширеного відтворення стада в господарствах усіх форм власності і господарювання; підвищення генетичного потенціалу продуктивності худоби; встановлення закупівельних цін на тваринницьку сировину, яка надходить на переробні підприємства не менше ніж на 3—5 років, які б відшкодовували сільськогосподарським товаровиробникам витрати і сприяли одержанню прибутків; розширення кооперації між господарствами різних форм власності у нарощуванні продукції скотарства, коли від господарств населення збільшиться надходження молодняку великої рогатої худоби у сільськогосподарські підприємства, а від останніх — молодняку сільським мешканцям; реструктуризацію кормової бази шляхом поліпшення польового і лукопасовищного кормовиробництва, збільшення виробниц-

тва повноцінних комбікормів з урахуванням вікових і статевих груп тварин; розширення площ культурних пасовищ; доведення до нормативної потреби використання кормів необхідної структури з розрахунку на одну голову худоби і птиці; надання сільськогосподарськими підприємствами послуг господарствам населення щодо забезпечення худоби кормами, особливо грубими; впровадження інноваційних технологій утримання худоби та птиці і застосування найбільш досконалої механізації виробничих процесів на тваринницьких фермах і комплексах; розширення переробки тваринницької сировини в господарствах її виробників; надання сільськогосподарським виробникам допомоги з боку держави щодо переведення тваринництва на промислову основу, організації переробки продукції і її збуту.

Оцінка динаміки зайнятості населення у сфері малого підприємництва в розрізі агропромислових зон дала змогу дійти висновку, що за досліджуваний період загалом в країні спостерігається позитивна тенденція — створення малими підприємствами додаткових робочих місць у такій галузі економіки, як сільське господарство, зросло у 1,1 раза [7, с. 43—44].

Незважаючи на значні зміни в динаміці забезпеченості сільськогосподарською технікою, її кількість залишається недостатньою. У загальному обсязі забезпеченості сільськогосподарською технікою частка малих підприємств невелика. Спостерігається незначне збільшення кількості картоплезбиральних комбайнів, картоплесаджалок. У фермерських господарствах рівень технічного забезпечення виробництва є вищим порівняно з іншими формами малого підприємництва, проте тенденції залишилися аналогічними. Основною причиною такого низького рівня забезпеченості малих підприємств технікою є недосконалий рівень розвитку ринкової інфраструктури, спрямованої на забезпечення матеріально-технічних, інформаційних потреб малого підприємництва. Це спричиняє великі незручності у використанні сільськогосподарської техніки, ставить у нерівні умови малі підприємства порівняно з великими підприємствами. Власники малих підприємств через невисокі ціни реалізації сільськогосподарської продукції, особливо тваринницької, отримують дуже низькі доходи, за рахунок яких не можуть придбати необхідну їм техніку власними засобами. Невирішеним залишається питання кредитів на придбання сільськогосподарської техніки. Адже відомо, що кредити надаються під заставу, а майно, яке є в розпорядженні малого підприємства

(фермерські приміщення та інше), комерційними банками під заставу не приймається через низьку ліквідність (низьку балансову вартість, нетипові проекти) і неможливість подальшої її реалізації в разі неповернення кредиту [4, с. 176—181].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Створення малих підприємств є важливим напрямом формування ринкового середовища у вітчизняному агропромислового комплексу. Їх розвиток сприяє задіяння нових робочих місць на селі, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу в малі форми сільськогосподарського виробництва, є важливим джерелом формування місцевих бюджетів й бюджетів селянських родин. Малі підприємства є буферною зоною, яка знижує ризики руйнування потенціалу великотоварного аграрного виробництва. Водночас основними мотивами підприємницької діяльності власників малих підприємств є можливість реалізувати власний потенціал, особиста свобода і незалежність.

Розвиток малого підприємництва характеризується високою динамічністю. Особливо помітні зміни відбулися серед малих підприємств, які займаються виробництвом продукції тваринництва. Доведено недостатнє матеріально-технічне забезпечення малих підприємств тваринницької галузі. У перспективі малі підприємства повинні орієнтуватися на використання своїх сильних сторін, до яких належать: висока еластичність діяльності стосовно змін на ринку, оперативність прийняття управлінських рішень та висока мотивація. Сприятливі можливості з'являються з активізацією підприємницького клімату в державі, декларуванням нею намірів щодо інтеграційних процесів і лібералізації бізнесу, розширенням зовнішнього фінансування, зміною організаційної структури виробництва й утворенням ринкових ніш для малих сільськогосподарських підприємств. Основну роль у розвитку малих підприємств у перспективі, на думку їх власників, відіграватимуть фінансові чинники. Передусім розширення доступу до зовнішніх джерел фінансування та зменшення податкового тиску. Це дозволило б ефективніше формувати потенціал малого підприємства, сприяти ефективному функціонуванню. Достатньо великі сподівання покладають власники малих підприємств і на співпрацю з іншими підприємствами. Це свідчить про потенціал розвитку в перспек-

тиві кооперативних та інших форм співпраці в галузі тваринництва. Пріоритетами державної та регіональної політики щодо розвитку малого підприємництва в галузі тваринництва повинні бути: фінансова підтримка малих підприємств, створення організаційних передумов діяльності й структур із підтримки розвитку підприємництва, регулювання експортно-імпорتنних операцій, створення відповідної інформаційно-комунікаційної інфраструктури, організація навчання та підготовки кадрів, інноваційна спрямованість розвитку сільськогосподарства.

У перспективі дослідження, розвиток вітчизняного скотарства також значною мірою залежатиме від державної підтримки галузі. Визначальними пріоритетами державної підтримки підприємництва в галузі тваринництва України є: удосконалення фінансово-кредитної та інвестиційної політики держави в питаннях прискореного нарощування поголів'я великої рогатої худоби; підвищення генетичного потенціалу продуктивності худоби; реструктуризація кормової бази для забезпечення поголів'я повноцінними високоякісними кормами; впровадження інноваційних технологій утримання худоби та виробництва продукції скотарства; видача державних трансів виробникам молока і яловичини; переведення галузі скотарства на промислову основу з організацією самостійної переробки виробленої продукції для реалізації.

Література:

1. Варналій З.С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики* / З.С. Варналій. — К.: Т-во "Знання": КОО, 2013. — 302 с.
2. Василик О.Д. *Актуальні питання реформи системи оподаткування* [Текст] / О.Д. Василик // *Фінанси України*. — 2009. — № 12. — С. 79—83.
3. Діброва А.Д. *Розвиток системи державної підтримки виробників молока в Україні* [Електронний ресурс] / А.Д. Діброва, О.С. Чан-Хі // *Агроінком: електрон. журн.* — 2011 — № 4—6. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2011_4-6/DIBROVA.pdf. -17.02.2016
4. Лузан Ю.Я. *Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: монографія* / Ю.Я. Лузан. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 472 с.
5. Лупенко Ю.О. *Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності* / Ю.О. Лупенко, М. Ф. Кропивко // *Економіка АПК*. — 2013. — № 7. — С. 5—21.

6. Лупенко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я. *Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року* [Текст] / За ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. — 2-е вид., перероб. і допов. — К.: ННЦ ІАЕ. — 2012. — 218 с.

7. Ляпін В.Д. *Зелена книга малого бізнесу України* — 2012 / В.Д. Ляпін, В.І. Дубровський, О. М. Піщуліна, О.П. Продан. — К.: Інститут власності і свободи, 2012. — 124 с.

8. Тивончук С.О., Тивончук Я.О. *Організаційно-економічний механізм активізації інноваційного розвитку агропродовольчого комплексу України в ринкових умовах (концептуальні та методичні положення)* / С.О. Тивончук, Я.О. Тивончук // *Економіка АПК*. — 2013. — № 7. — С. 98 — 105.

References:

1. Varnalii, Z.S. (2013), *Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky* [Small business: fundamentals of theory and practice], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Vasylyk, O.D. (2009), "Current issues of tax reform", *Finansy Ukrainy*, vol. 12, pp. 79—83.
3. Dibrova, A.D. (2014), "Development of state support milk producers in Ukraine", *Agroinkom*, vol. 4—6, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2011_4-6/DIBROVA.pdf (Accessed 17 February 2016).
4. Luzan, Yu.Ya. (2010), *Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm zabezpechennia rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy* [Organizational-economic mechanism of ensuring the development of agricultural production in Ukraine], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
5. Lupenko, Yu.O. (2013), "Agroholdings in Ukraine and strengthen the social orientation of their activities", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 5—21.
6. Lupenko, Yu.O. and Mesel-Veseliak, V.Ya. (2012), *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [The strategic directions of development of agriculture of Ukraine till 2020], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
7. Lupenko, Yu.O. (2012), *Zelena knyha maloho biznesu Ukrainy — 2012* [Green Paper small business Ukraine — 2012], Instytut vlasnosti i svobody, Kyiv, Ukraine.
8. Tyvonchuk, S.O. and Tyvonchuk, Ya.O. (2013) "Organizational-economic mechanism of innovational development of the agroindustrial complex of Ukraine in market conditions (conceptual and methodological position)" *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 98—105.
Стаття надійшла до редакції 18.02.2016 р.